

RAMAZAN VE İNFAK*

İnsanoğlu hayatını devam ettirmek için maddi ve manevi yönden başkasına ihtiyaç duyan bir varlıktır. Bu durum, insanlar arası ilişkilerde karşılıklı yardımlaşmayı zorunlu kılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا
وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

“Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini ötekine derecelerle üstün kıldık. Rabbinin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha hayırlıdır.” (Zuhruf, 43/32.)

Dünyada asil bir yaşayış, ahirette de sonsuz huzur vadeden İslam, özellikle zayıfları, güçsüzleri, kimsesizleri, yetimleri, yoksulları himaye edecek kurallar getirmiş, onların toplumla bütünleşmelerini sağlamak ve yaşam zorluklarını iyileştirmek için gerekli önlemleri almıştır. Yüce Allah, nimetlerle lütufta bulunduğu kuluna, faydalandığı her şeyde ihtiyaç sahiplerinin de tasarruf yetkilerinin bulunduğunu bildirmiş ve onlara bu imkânın sağlanmasını emretmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulmuştur:

وَقَىٰ أَمْوَالِهِمْ حَقًّا لِّلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ “Mallarında (yardım) isteyen ve (iffetinden dolayı isteyemeyip) mahrum olanlar için bir hak vardır.” (Zâriyât, 51/19.)

Toplumdaki ihtiyaç sahiplerinin tüm boyutlarıyla korunması konusunda İslam dininin getirdiği en önemli ilkelerin başında “İnfak” gelmektedir. İnfak; Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla müminin kendi servetinden harcamasıdır. Kişinin sahip olduğu maddi ve manevi her tür nimetten başkalarını da yararlandırmasıdır. Cenâb-ı Hak Kur'an-ı Kerim'de bu hususta şöyle buyurmaktadır:

أَمْوَالُ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَأَنْفِقُوا مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلِفِينَ فِيهِ قَالِذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَأَنْفَقُوا لَهُمْ أَجْرٌ كَبِيرٌ

“Allah'a ve resulüne iman edin; O'nun size emanet olarak verdiklerinden, başkaları için de infak edin. İçinizden iman edip infakta bulunanlara büyük bir mükâfat vardır.” (Hadîd,57 /7.)

Peygamber Efendimiz (s.a.s) ise bir kutsî hadiste Rabbimizin şöyle buyurduğunu bizlere aktarmaktadır: يَا

ابْنَ آدَمَ أَنْفِقْ أَنْفِقْ عَلَيْكَ “Ey Âdemoğlu! İnfak et ki, sana da infak edilsin!” (Müslim, Zekât, 11.)

“İnfak” kavramı, Yüce Kitabımızın birçok yerinde işlenen, başta zekât olmak üzere sadaka, karz-ı hasen (güzel bir borç verme) ve birr (iyilik etme) gibi diğer kavramlarla benzer anlamlarda kullanılan önemli kavramlardan biridir. Zekât, Müslümanlara ait zorunlu mali farizayı ifade ederken sadaka ve infak gibi kavramlar daha geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Kur'an'da infak, mümini değerli kılan meziyetlerden biri olarak türevleriyle birlikte 70'ten fazla yerde geçmektedir. Bu kavramın içine, kişinin yakın ve uzak tüm akrabalarına, eşine dostuna ve tüm ihtiyaç sahiplerine faydası olan, mal, mülk gibi maddi katkılarda bulunması girdiği gibi, manevi değere karşılık gelen makam, ilim, nasihat, yol gösterme gibi çabalar da girebilmektedir.

Hz. Peygamber'in hadislerinde infakın ve sadakanın kapsamı o kadar geniş tutulmuştur ki, zekât, fitır sadakası, keffaret ve adak gibi maddiyata bağlı ameller dışında sıla-i rahim, borçluya mühlet vermek gibi manevi yardımlar da bu kapsam içinde görülmüştür. Bunun dışında güzel söz söylemek, yoldan eziyet veren şeyleri kaldırmak, birine yol göstermek, selam vermek ve verilen selamı almak, tebessüm etmek gibi farklı çabalar da infak kapsamında değerlendirilmiştir.

Kur'an'ın genel ayetlerine bakıldığında müminlerin vasıfları sıralanırken onların gayba inanan imanî duruşları akabinde namazlarını kıldıkları ve kendilerine verilen maldan infak ettikleri ifade edilir. “İnfak” kavramı Kur'an-ı Kerim'de özellikle bu bağlamda iman ve namazın ardından zikredilmiştir. Allah Teâlâ bir ayette şöyle buyurmaktadır:

الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ

“(Onlar) gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar.” (Bakara, 2/3.)

Gayba iman etmek, namaz kılmak ve Allah rızâsına uygun harcama yapmak; İslâm'ın fert ve topluluk olarak insana getirdiklerinin ve ondan istediklerinin güzel bir özetidir. Gayba iman, iman esaslarına; namaz kılmak, özel duygu ve davranışlarla Allah'a ibadet etmeye; Allah rızâsına uygun harcamada bulunmak (infak) ise dayanışmaya, düzen ve adalete, yani muâmelâtın ruhuna ve amacına işaret etmektedir.

Müslümanlar yardımlaşmayı ve infakı hayatlarının merkezine yerleştirmiş, sahip oldukları ilmî/iktisadî birikimlerini her daim başkalarıyla paylaşmış ve bu asil eylemi asla tahakküm aracı hâline getirmemişlerdir. Bu itibarla bilgi, hikmet ve marifet rükûnları üzerine oturmuş, iman, kulluk ve güzel ahlakla tezyin edilmiş İslam medeniyeti esas itibarıyla bir infak medeniyetidir. Âli cenap Milletimiz ise gece gündüz demeden çalışmış, her türlü hayrı insanlığın istifadesine sunmuştur. Kur'an-ı Kerim'de bildirilen şu ayeti hayatlarının tamamına aktarmışlardır:

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ بِاللَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

“Mallarını gece, gündüz; gizli ve açık infak edenler için Rableri katında ecirleri vardır; onlar için korku yoktur ve onlar mahzun olmayacaklardır.” (Bakara, 2/274.)

İnfak, İslam medeniyetinin dokusunu oluşturan değerlerden biridir. Bu erdeme sahip kişilerin cömertlik ve fedakârlıklarıyla ortaya çıkıp gelişen “infak medeniyeti”nin mensupları dünya hayatının geçici, ahiret hayatının ise kalıcı olduğuna inanırlar. Ahiretteki mutluluğa götüren yolun infaktan geçtiğini kabul ederler. İslam medeniyetinin değerlerine göre yetişen “infak insanı”, paylaşma, dayanışma, yardımlaşma gibi erdemleri kendi hayatında yaşar. Muhtaç olsun ya da olmasın başkasının farkında olur, onu önemser, ona sahip çıkar ve ona ulaşmayı görev bilir. Bu özellikteki bireylerden oluşan “infak toplumu” ise merhamet ve şefkatle bezenmiş, sevginin en derin şekilde yaşandığı “verme kültürü”ne sahip insanların oluşturduğu bir toplum olarak ifade edilebilir. Zekât, sadaka-i fitır, kurban, nezir, karz, kefare, vakıf ve benzerlerine dair hüküm ve uygulamaların temel hedefi toplumda yardımlaşmanın kurumsallaşmasını sağlamaktır. Başta vakıflar olmak üzere bütün İslam beldelerinde erken dönemlerden itibaren muhtaçlara hizmet vermek amacıyla kurulan aşevi, darülaceze, yetimler evi, imaret, hastane gibi pek çok kurum Müslümanların dayanışma ve yardımlaşma ruhunu ortaya çıkaran hayır müesseseleridir.

Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye hicretinin hemen ardından Yesrib'de yeni bir medeniyet kurulmaya başlandı. Bu yeni medeniyetin temelleri ev sahibi ensar ile tüm mallarını ve toplumsal statülerini Mekke'de bırakarak Medine'ye gelen muhacirler tarafından atılmaktaydı. Ensar topluluğunun güçlü yönü İslam medeniyetinin inşası için gerekli toplumsal güce ve maddi imkânlarla sahip olmalarıydı. Muhacirlerin güçlü yönünü ise İslam dini ve onun peygamberini tanıma, bu uğurda zorluk ve meşakatlere katlanma oluşturmaktaydı. Hz. Peygamber'in bazı Mekkeli sahabileri önce kendi içlerinde, daha sonra ensardan bazı kimselerle kardeş ilan etmesi, onun Medine'de sosyal alanda gerçekleştirdiği faaliyetlerden en önemlisidir. Muâhât adı verilen bu uygulama, İslam toplumunu oluşturan bireylerin kaynaşmasına katkı sağlamış, yurtlarından ayrı düşen muhacirlerin mahzunluğunu gidererek Medine'ye ve ensara ısınmalarını kolaylaştırmıştır. Bir yandan muhacirler için maddi destek imkânları araştırılırken bir yandan da manevi bir kardeşlik ortamı oluşturulmuştur. Muhacirlere her konuda destek olan Medineliler onlarla bütün mal varlıklarını paylaşmak istemiş, fakat muhacirler bunu kabul etmemiştir. Sonuçta Hz. Peygamber, mülkiyetin ensarda kalması şartıyla muhacirlerin onların işlerine ortak olabileceklerini bildirmiş, böylece birlikte çalışıp elde ettikleri kazanç aralarında paylaştırılmıştır. Ensar ve muhacirler birbirlerinin zayıf yönlerini güçlü yönleriyle kapatmışlar, tehditleri fırsatlara dönüştürerek ortaya çıkan güçlü sosyal sermayeyi büyük bir medeniyetin oluşumunda etkili biçimde kullanma fırsatı bulmuşlardır.

Allah'a itaat ve ibadet niyeti taşıyan, İslam'a ve Müslümanlara yardım ve fayda sağlayan her harcama Allah yolunda infak sayılmaktadır. İslam medeniyet tarihinde de böyle bir niyet taşıması şartıyla ülkenin savunması, hac hizmetleri, yoksulların desteklenmesi, okul, kütüphane, cami, yol, köprü, çeşme, bakımevleri gibi hayır kurumlarının tesisi, hatta tabiatın korunup geliştirilmesine kadar çok çeşitli hizmetler için yapılan her türlü harcama Allah yolunda infak kapsamında değerlendirilmiştir. Bu tür sosyal içerikli hizmetler veren hayır kurumlarının oluşturulup bunlarla ilgili vakıf müesseselerinin ortaya çıkması, Müslüman toplumlarda sadakanın kurumsal bir hüviyet kazanması yönündeki en önemli gelişmelerden biridir. Bu bağlamda Hz. Peygamber'in şu hadisinde yer alan ve “sürekli, kalıcı hayır” anlamına gelen “sadaka-i cariye” kavramı özel bir öneme sahiptir:

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ: إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

“İnsan ölünce üç şey dışında ameli kesilir: Sadaka-i câriye (faydası kesintisiz sürüp giden sadaka), kendisinden faydalanan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlât.” (Müslim, Vasiyyet, 14.)

Hız. Peygamber'in dul ve yetimlerin geçimini bizzat üstlendiği, Hız. Ömer'in de bu uygulamayı resmîleştirdiği bilinmektedir. İslam toplumlarında uygulamada yetim mallarının korunmasına özel bir önem verilmiş, insanlar yetimlerle kendi çocukları gibi ilgilenmeye teşvik edilmiş, konuyla ilgili sorunlara idarî açıdan kadılar eliyle, malî açıdan vakıflar yoluyla çözümler getirilmiştir.

Müslüman toplumlarda, hemen her dönemde sadakanın insan onurunu kırmayacak biçimde verilmesine büyük önem verilmiştir. Dilenme ve dilencilik de insan onuruna uygun görülmemiştir. Vakarından dolayı fakirliğini gizleyenlere, ihtiyaçlarını kimseye açamayanlara, "alan el" olmanın ezikliğini yaşatmamak ve onları istemek zorunda bırakmamak için gayet zarif bir yardım yolu olarak Osmanlı toplumunda, "Sadaka Taşı" uygulaması geliştirilmiştir. Osmanlı toplumunda varlıklı insanların ihtiyacı olan kişilere, hatta ihtiyacı olan hayvanlara yardımcı olması için geliştirilen ve farklı yöntemlerle hizmet veren çok sayıda yardım kurumu mevcuttur. Halk tarafından kurulan çeşitli vakıflar aracılığı ile insanların hizmetine sunulan binek taşları, mola taşları ve sadaka taşları gibi eserler dikkat çekici örneklerdir.

İslamiyet'in cömertlik konusunda öngördüğü zarafetin Osmanlı şehir kültüründeki yansımalarından biri olan sadaka taşları cami, türbe, han, hamam gibi yapıların çevresinde, ticaretin yoğun olduğu yerlerde, mezarlıklarda ve sokakların kuytu köşelerinde yer alan, çocukların uzanamayacağı yükseklikte üstü hafifçe oyuk taşlardır. Sadaka taşlarının diğer sistemlerden en belirgin farkı, yardımlaşmanın yalnızca zengin-fakir çizgisinde değil, bir mahalle içinde aynı sosyal statüye sahip insanlar arasında kurulmuş olmasıdır. Bu noktada vakıf, imarethane gibi yardım kuruluşlarının aksine sadaka taşlarının birbirleriyle daha yakın duran, komşuluk ilişkileri içerisinde olan insanlar arasında bir yardım düzeneği tesis ettiği söylenebilir. İnfak medeniyetinin ve İslam yardımlaşma sisteminin sıcaklığını yansıtan sadaka taşları sayesinde veren kişi ile alan kişi birbirini görmez, hiçbir zengin hangi fakire para verdiğini hiçbir fakir de hangi zenginin parasını aldığını bilmezdi. İhtiyaç sahibi, tok gözlülüğün ve diğerkâmlığın bir yansıması olarak bu taşlara bırakılan yardımlardan ihtiyacı kadarını alır, geri kalanı bırakırdı. Sadaka taşlarıyla ilgili müstakil vakıflar kurulduğu, sadakaların günlük olarak takip edildiği ve bu taşların muhafazasıyla görevli kişilerin bulunduğu bilinmektedir.

İnsanın kendinden eksilterek başkasının ihtiyaçlarını karşılama boyutuyla infak, kişiyi dünya ve ahiret selametine sevk eden muazzam bir imkândır. Bu imkândan yararlanmak isteyen Müslüman ise infak ederken Allah ve Resûlü'nün isteği doğrultusunda hareket etmelidir.

Kur'an ayetleri incelendiğinde, malın ve mülkün sahibinin Allah olduğu; "bizim" zannettiğimiz ne varsa aslında bu aidiyetin arizi (geçici) olduğu anlaşılmaktadır. Rabbimiz bu hususta şöyle buyurmaktadır:

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

"Göklerin ve yerin tamamı zaten Allah'a kalacak olduğu halde ne diye hâlâ Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz?" (Hadid, 57/10.)

Mümin kul, malın gerçekte Yüce Rabbimize ait olduğu bilinciyle hareket ettiğinde, Onun rızası doğrultusunda vermek kendisine zor gelmeyecektir. Elbette kişinin bu infakını, durumu yerinde iken, imkân ve koşulları var iken yapabilmesi gerekecektir. Zira Yüce Allah bizleri kıyamet günü gelmeden önce infak etmeye şöyle davet etmektedir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعُ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

"Ey iman edenler! Alım satım, dostluk ve aracılığın olmadığı bir gün gelip çatmadan Allah'ın size verdiklerinden O'nun için harcama yapın. Kâfirler zalimlerin ta kendileridir." (Bakara, 2/254.)

Müslüman'ın sıkıntılarına çare olmak, kardeşliğimizin gereğidir. Peygamber Efendimiz (s.a.s) bir hadislerinde şöyle buyurmaktadır:

مَنْ تَقَسَّ عَنْ مُسْلِمٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا تَقَسَّ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ فِي الدُّنْيَا يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَنْ سَتَرَ عَلَى مُسْلِمٍ فِي الدُّنْيَا سَتَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ

"Kim bir Müslüman'ın dünya sıkıntılarında bir sıkıntıyı giderirse, Allah da onun kıyamet günündeki sıkıntılarında birini giderir. Kim darda kalan bir kimsenin işini kolaylaştırırsa, Allah da dünya ve âhirette"

onun işlerini kolaylaştırır. Kim bir Müslüman'ın ayıbını örterse, Allah da dünya ve âhirette onun ayıplarını örter. Kul, kardeşinin yardımında olduğu sürece, Allah da onun yardımcısı olur.” (Tirmizî, Birr, 19.)

İnfak söz konusu olduğunda kişinin elbette toplumda en muhtaç olanı ve en mağdur olanı bulması gerekecektir. Bu konuda da önceliği en yakınlaradır. Bu hususta Kur'an'da “yakın akraba” vurgusu dikkat çeker. İlgili ayette şöyle buyrulur:

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِللَّذِينَ وَاللَّذِينَ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفَعَّلُوا مِنْ خَيْرٍ
فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“Sana ne harcayacaklarını soruyorlar. De ki: “Harcayacağınız mal, ana baba, yakınlar, öksüzler, yoksullar ve yolcular için olmalıdır. Hayır olarak ne yaparsanız muhakkak ki Allah onu bilir.” (Bakara, 2/215.)

Allah Resûlü (s.a.s) bir hadislerinde bizlere şu uyarıyı yapmaktadır:

خَيْرُ الصَّدَقَةِ عَنْ ظَهْرِ غَيْ، وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى، وَابْدَأْ بِمَنْ تَعُولُ

“Sadakanın en hayırlısı, vereni ve geçindirmekle yükümlü olduğu aile efradını ihtiyaçsız bırakacak şekilde verilir. Üstteki (veren) el, alttaki (alan) elden hayırlıdır. Sen ilk önce, geçimini sağlamakla yükümlü olduğun kimselerden başla.” (Dârimî, Zekât, 22.)

Her amelde olduğu gibi infakta da samimiyet ve ihlas önemlidir. Kişinin yaptığı salih amellerde samimiyet ve ihlası asla ihmal etmemesi gerekir. Kur'an'da infak ve sadaka konusunun ele alındığı ayetlerde üzerinde durulan kavramlardan birisi “li vechillah”tır. Yani yaptığı işi Allah'ın zatı ve rızası için yapmış olmaktır. İnsân suresinde “ebrar” olan cennet sakinlerinin dünyada işledikleri güzel amellerden bahsedilmiş; onların miskini, fakiri ve esiri doyururken şöyle dedikleri haber verilmektedir:

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا

“(Ve onlar şöyle derler:) "Biz sizi Allah rızası için doyuruyoruz; sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz.” (İnsân, 76/9.)

Sahip olduğumuz mal, servet ve diğer dünyalık şeylerin bize cazip geldiği, nefsimize hoş geldiği aşikârdır. Bizde tüm bunlara karşı, yaratılıştan, ayrı bir meyil ve teveccüh vardır. Mala ait bu fitrî temayül insana yaratılıştan yüklenmiştir. Ancak bu hâlden kurtulmak da bizim için mümkün kılınmıştır. İç dünyamızda bulunan ve şeytanın bir ayartma aracı olarak kullandığı cimrilik duygusundan “infak” yeleği ile kurtulmamız mümkündür. Kişi infak ile nifaktan kurtulabileceği gibi nefsinin cimrilğine karşı başarıyı da elde edebilecektir. Kuşkusuz bu da bizim sınav dünyasında vahye tabi olmamızla gerçekleşebilecek bir durumdur. Mala ve maddi şeylere düşkünlükten benliğimizin arındırılmasıyla ve kalbimizin tasfiyesi ile kurtulabiliriz. Yüce Rabbimiz bu nedenle şöyle buyurmaktadır:

فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ وَأَسْمِعُوا وَأَطِيعُوا وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ وَمَنْ يُوقِ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

“O halde gücünüz yettiğince Allah'a saygısızlıktan sakının; dinleyin, itaat edin ve kendi iyiliğinize olmak üzere başkaları için harcayın. Kim nefsinin bencilliğinden korunmayı başarırsa işte kurtuluşa erecekler onlardır.” (Teğâbûn, 64/16.)

Her ibadet için bizlere sonsuz rahmetinden lütufta bulunan Yüce Rabbimiz, yapılan infak karşılığında kişinin ihlas ve samimiyetine göre ihsanda bulunacağını müjdelemektedir. Ayetlerde bu ecir ve sevap yapılan infakin on katından yedi yüz katına kadar çıkabilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu hususa şöyle işaret edilmektedir:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ
وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Mallarını Allah yolunda harcayanların örneği, her başağında yüz tanenin bulunduğu yedi adet başak çıkaran bir tohum tanesi gibidir. Allah dilediğine katlayarak verir, Allah (zât ve sıfatlarında) sınırsızdır, her şeyi bilmektedir.” (Bakara, 2/261.)

Yüce Mevla'mız, rızası için verilecek her bir sadakayı kendisine verilmiş bir borç (karz-ı hasen) olarak kabul etmektedir. Ayrıca bunun karşılığını kat kat ödeyeceğini ve böyle bir hayır sahibini cennetle müjdelemektedir. Yüce Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

“Şüphesiz Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır...” (Tevbe, 9/111.)

“İnfak” sadece mal ile değil, başka şeylerle de yapılabilir. Zira “İnfak” malın elden çıkarılması, harç ve sarf edilmesi demektir. Bu infak çeşitlerini şöyle ifade edebiliriz:

Sözle İnfak: Peygamber Efendimizin ifadesiyle “güzel söz sadaka”dır. Ayet-i celilede Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَا أَدَىٰ وَاللَّهُ عَنِّي حَلِيمٌ

“İyi sayılan bir söz ve bir bağışlama, arkasından eziyet gelen bir sadakadan daha iyidir. Allah zengindir, halîmdir.” (Bakara, 2/263.)

İlim ve Marifetle İnfak: Peygamber Efendimiz (s.a.s), ilim öğretenin defterinin kapanmayacağını, kıyamete kadar açık kalacağını, kendisinden istifade edilen ilmin bir sadaka-i cariyeye olduğunu beyan etmektedir. İlgili hadiste şöyle buyrulmaktadır:

إِذَا مَاتَ الْإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثَةٍ: إِلَّا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ

“İnsan ölünce üç şey dışında ameli kesilir: Sadaka-i câriye (faydası kesintisiz sürüp giden sadaka), kendisinden faydalanan ilim ve kendisine dua eden hayırlı evlât.” (Müslim, Vasiyyet, 14.)

Zaman ile İnfak: Zamanını insanlığın hizmetinde kullanmak, güzel şeyler yapmak, vakti nakde çevirmek bir infaktır.

Can ile İnfak: İnfakın en ileri boyutu; nefsi feda ederek yapılındır. Allah yolunda yapılan cihat ve onun karşılığı bunun en güzel örneğidir. Böyle bir infakın karşılığı ancak ve ancak cennettir. Nitekim Cenâb-ı Hak bir ayette şöyle buyurmaktadır:

إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَ

“Şüphesiz Allah, müminlerden canlarını ve mallarını, kendilerine vereceği cennet karşılığında satın almıştır...” (Tevbe, 9/111.)

Ekonomiye Yatırım Yoluyla İnfak: Meşru alanlarda yatırım yaparak istihdam yoluyla insanların nafakalarını sağlamaya vesile olmak da infak kapsamında değerlendirilebilir. Yatırımlar yapmak, yeni iş yerleri kurmak ve geliştirmek, böylece mümkün olduğu kadar çok sayıda personel istihdam etmek suretiyle, insanların nafakalarını yani kesintisiz olarak geçimlerini sağlamalarına imkân hazırlamak da infak kapsamına girer. Esasen yardım hususunda yoksulların haysiyetlerinin zedelenmemesi gerektiğine dikkat çeken, diğer taraftan da çalışarak kazanmanın değerini vurgulayan ayet ve hadisler göz önüne alınır; günümüzün ekonomik şartları içinde bir tür infakın karşılıksız yardımı göre daha iyi olduğu düşünülebilir.

Üretim Yoluyla İnfak: Geçinmek için izlenecek çeşitli yollar, yapılacak çeşitli işler vardır. İş çeşidinden daha da çok nimet çeşidi vardır. Bu nimetlerden insanlar, dünyanın sonu gelinceye dek faydalanacaklar. Bu faydalanma üretim yoluyla ve sermaye ile gerçekleşir. Sermaye, hem tabiat varlıklarını satın almamızı hem de başkalarına iş imkânı vermemizi sağlar. İstihdam sağlamak da aynı zamanda bir infaktır. Burada merkezileşen insandır. O toplumun da, kanunun da hakkını verecek ve bu taksimatı yapacak, infak edecek tek varlıktır. Öyle ki insan, bu harcama ve tasarruf yoluyla orta yolu bulmuş ve huzura ermiş, yaptığı harcamalardan da fert ve toplum istifade etmiştir.

Mal ile İnfak: İnfakın sosyal, siyasi, iktisadi ve bunların dışında daha birçok hedefi ve çeşidi vardır. İnfakta asıl olan, mal ile yapılan infaktır. Onun içindir ki; “mal canın yongasıdır” denir. Kolay değildir, emek vererek, çalışarak, çabalayarak kazandığından ihtiyaç sahiplerine hiç tereddüt etmeden sadece Allah emrettiği için vermek.

İnfakın farz ibadet olduğunun önemli bir delili, bu ibadet içinde yer alan zekâtın farz bir ibadet olmasıdır. Her ne kadar zekât gibi infak içerisinde yer alan “sadaka”, “sadaka-i cariyeye” ve “fitre”, farz olarak nitelendirilmese de bunları yapanların Allah rızasını ve hoşnutluğunu kazandığını, yapmayanların ise azaba uğrayacaklarını, Allah’ın Kur’an-ı Kerim’de bildirmesi ve Hz. Muhammed’in (s.a.s) müteaddit defalar bahsetmesi, bunların önemini kabul etmeye yetmektedir. Hayır yolda yapılan harcamaları bir tasnife tabi tutmak istersek, bu anlamda harcama üç kısımdır: Farz, vacip, mendup.

Farz Olan Harcamalar: Hacca gitmek ve zekât vermek...

Vacip Olan Harcamalar: Meşru yollar içerisinde nefsinin, ailesinin, çocuklarının ve diğer yükümlü olduğu kimselerin iâşesini temin etmek.

Mendup Olan Harcamalar: Her türlü sadaka, insanı mürüvvete eriştirecek olan dostlarına ikramlar, ahbaplara verilen ziyafetler vb. harcamalardır.

Farz olan infak zekâtla, kişinin kendisinin ve ailesinin geçimini sağlamak üzere yaptığı harcamalar ve ülkenin savunmasına katkılarıdır. Mendup olan infak ise bunun dışında kalan harcamalardır.

Allah Resûlü zekât ve diğer hayır çeşitlerini insanlara benimsetip sevdiren bunların Allah katında çok önemli bir yere sahip olduğu üzerinde durmuştur. Hiç şüphe yok ki, Hz. Peygamber’in takip ettiği bu yöntemle müminler, İslam’ın kardeşlik potasında birbirleriyle daha iyi kaynaşmışlar ve muhtaçların yaralarını sarmışlardır.

Allah Resûlü, devlet eliyle yaptığı yardımlarda gizlemenin mümkün ve hatta doğru olmaması nedeniyle infakı aleni yapardı. Bazen Medine’ye zekât malı geldiğinde duyan insanlar şehre akın ederdi. Allah Resûlü de gördüğü manzara karşısında tebessüm eder ve gelenlerin ihtiyaçlarını sırayla gidermeye gayret ederdi. Hz. Peygamber’in bu şekildeki aleni uygulaması başkalarının da zekât ve sadaka vermesini teşvik etmek açısından yararlı olmaktadır. Günümüzde de insanların gururlarını zedelemekten kurumsal yardımların aleni yapılması faydalı olmaktadır. Hem yardım sahiplerini iyilik yapmaya teşvik etmekte hem de hayır kurumuna yaptıkları bağışların nereye sarf edildiğini görmelerini sağlamaktadır. Bu yardımlar aynı zamanda ülke insanının -fakirlerin gözetildiğini göyerek- birbirlerine daha fazla bağlanmasına ve kardeşlik anlayışının pekişmesine destek vermektedir. Çünkü icra edilen yardım faaliyetlerine şahit olanlar, doğusundan batısına ülkemiz insanının birbiriyle yardımlaşması nedeniyle bu topraklardaki birlikteliğe kimsenin zarar veremeyeceğini çok daha iyi anlamaktadır.

Bazen gerekli olan böylesi aleni yardımlar yanında Allah Resûlü bir endişesi nedeniyle müminlerin bireysel olarak yapacakları yardımları başkalarına bildirmemelerini tavsiye etmiştir. Bu da, infakta bulunanın başkalarının bunu görmesi durumunda gururunun okşanması ve yaptığı ibadet yüzünden kibre kapılmasıdır. Böylesi bir durum çok tehlikelidir, taatin günaha evrilmesi hâlidir. İbadetin sevabını alıp götüreceği gibi insanın nefsinin azgınlaşmasına bile sebebiyet verebilir. Allah, Resûlü’nün kıyamette hesabı çetin olacak insanları sayarken şöyle bir kişiden bahsetmektedir: **“Kıyamet günü huzur-ı ilâhîye zengin birisi getirilecek. Yüce Allah, ona verdiği nimetleri hatırlatacak. O da, bu nimetlerin kendisine verildiğini kabul edecek. Sonra Cenâb-ı Hak soracak: 'Sana verdiğim bu nimetleri nasıl kullandın?' O kişi, 'Yâ Rabbi! Hiçbir eksik bırakmadan malımı nereye harcamamı istediysen oraya harcadım.' diye cevap verecek. Bunun üzerine o kişiye, 'Yalan söylüyorsun. Sen, malımı, 'Ne cömert adam!' desinler diye harcadın. Gerçekten de sana, 'Ne cömert adam!' denildi.' şeklinde hitap edilecek. Sonra emir verilecek ve o kişi yüzüstü sürüklenerek cehenneme atılacak.”** (Müslim, İmâre, 152.)

Allah Resûlü’nün hadislerine baktığımızda zekât ve diğer infak çeşitlerinde bulunan insan için üç mutluluğun söz konusu olduğunu görmekteyiz. Bu, yerine getirilen ibadetin ne kadar mühim olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Birincisi: Kul, farkında olmadan veya ihmal sonucunda malına bulaşmış olan ve esasında hakkı olmayan kısmı zekât vererek temizler. Zira elimizdekilerin kırkta birini vermekle emrolduğumuz “zekât” kelimesinin anlamı temizlik, artmak, bereketli olmak, iyi ve düzgün olmaktır.

İkincisi: Zekât veren insan Allah’ın sevgisini kazandığını bilir.

Üçüncüsü: İnsanın, mutlaka yüzleşeceğini bilmesine rağmen, her zaman kendisinden uzak tuttuğu ölümle karşılaşacak olması kaçınılmaz sondur. Aslanan, ne zaman karşı karşıya gelineceği belli olmayan ölümden sonrası için heybeye bir şeyler koyabilmesidir. Allah’ın huzuruna bomboş gitmek yanında, onun emirlerini karınca kararınca yerine getirerek, bir şeylere çabalamış olarak gitmek de mümkündür. Bir şeyler yapmış olmak, insanın Rahman’dan bağışlanma dileyebilmesi, onun rahmetini kazanabilmesi için ön koşul olarak durmaktadır. Bunun çok basit ve sade yollarından birisi de infaktır. Nitekim Peygamber Efendimiz bu hususa şöyle vurgu yapmaktadır:

“Sizden her bir kimseyle kıyamet günü Rabbi mutlaka konuşacaktır ve arada tercüman da bulunmayacaktır. O kişi sağ yanına bakacak, göndermiş olduğu amelleri görecektir. Sonra sol yanına bakacak, yine yapıp ettiği şeyleri görecek, karşısına bakınca da cehennemi görecektir. Kim, yarım hurmayla bile olsa yüzünü ateşten koruyabiliyorsa, bunu hemen yapsın.” (Taberânî, el-Mu’cemu’l-Evsat, 1963.)

Hayatımızın tamamını kuşatan ibadetlere baktığımızda, bunların bir kısmının sadece bedenimizle eda edildiğini görürüz. Namaz ve oruç ibadetleri böyledir. Bir de hem bedenen hem de maddi harcamayla yerine getirdiğimiz ibadetlerimiz vardır. Hac gibi. Hac için insan maddi hazırlığını yaptıktan sonra sağlığı yerindeyse (ve de günümüz şartlarında kurası çıkarsa) ibadetini yerine getirir. Bu ibadet için maddi harcama gerekmele birlikte harcama insanın kendisinedir. Sadece mali ibadet olan zekât ve sadakaya gelince, bunlarda durum çok farklıdır. Mümin başkasının en küçük bir payı olmayan kazancından muhtaç olan birine hisse ayırmaktadır. Burada bir başkası için fedakârlık söz konusudur ve birine yardım etmek için eli cebe sokmak son derece zordur. Bunu yapmak insanın imanının ve Allah’a olan inancının sağlamlığının göstergesidir.

Hangi türde olursa olsun, bir emir Allah katından geldikten sonra yerine getirilmesi icap eder. Bir kısmını yaparım, bir bölümünü terk ederim, demek olmaz. Bu nedenle bedenimize hitap eden namaz ve oruç gibi ibadetler nasıl Allah’ın bir fermanı ise, ifa edilmeleri nasıl zaruri ise, Allah Teâlâ’nın diğer buyrukları da aynıdır. Maddi durumu yerinde olan ve şartlarını taşıyan kimsenin hacca gitmesinin farz olması bu yüzdendir. Aynı şekilde zekât vermek de farzdır. Allah’ın buyruğu olması açısından bakıldığında namaz kılmak ile zekât vermek arasında bir fark yoktur. Her ikisi de yaratıcının emridir. Dolayısıyla Allah’a yakınlık ve güzel kul olabilmek için her bir emrini yerine getirmek gerekmektedir. Maddi durumu yerinde olmasına rağmen zekât ve sadaka-i fıtırdan kaçınarak kulluğu namaz ve oruç gibi ibadetlerde aramaya ve yalnızca bunlar üzerinde titizlenmeye gelince, bu, cenneti kolay yoldan talep etmenin bir başka adıdır. Oysa zekât buyruğunun geldiği yer ile namaz veya oruç emrinin geldiği makam arasında hiçbir fark yoktur.

Mümin zekâtını vermediğinde hesabının çok çetin olacağını bilmelidir. Çünkü onu yaratan Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

...وَالَّذِينَ يَكْتُمُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يَنْفِقُونَهَا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ

يَوْمَ يُحْمَى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوَى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هَذَا مَا كَنْتُمْ لِأَنْفُسِكُمْ قَدْ قَفَوْنَا مَا كُنْتُمْ تَكْنُرُونَ

“...Altın gümüş biriktirip Allah yolunda harcamayanları elem veren bir azapla müjdele! O gün bunlar cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, böğürleri ve sırtları dağlanacak: İşte yalnız kendiniz için toplayıp sakladıklarınız; tadın şimdi biriktirip sakladıklarınızı!” (Tevbe, 9/34-35.)

Kazandıklarımızdan tasadduk edebilmek şahsiyetimizin kemal bulmasıdır. Verirken içimiz acımadan aşkla ve şevkle verebilmemiz, maddeye esaretten kurtuluşumuzun bir ifadesidir. Veren insan eşyaya bağımlılıktan, kendini görmekten, kendi için yaşamaktan kurtulmuş demektir. Eli açık olmak, gönlü açık olmak, infak kültürüne sahip olmak, sofrasında ekmeği yenilebilir olmak kazancın bereketindedir. Allah’ın bize, başkalarına yardım gücünü ve verebilme cömertliğini lütfetmesi şükredilecek en güzel kazanımdır. Allah’ın bize yeteceğini bilebilmemiz, Allah’ın bize yeteri kadar verdiğini görebilmemiz ve O’nun bize verdiklerinden bizim de O’nun kullarına infakta bulunabilmemiz bir vefa borcu, emanetin hakkını teslim edebilme erdemi ve ilahî tecellilere mazhar olabilme ölçütüdür. İhtiyaç sahipleriyle malımızı ve servetimizi, gönlümüzü ve ilgimizi, muhabbetimizi ve zamanımızı paylaşabilme istidadının bizde bulunması ne büyük bir nimettir. Allah, bu hayatı sahip olanlar sahip olmayanlara yardımcı olsunlar diye böylesi bir infak temeline oturtmuştur. Zira infak, Allah’ın yarattığı varlıklara hizmet edebilmemiz için bize bahşedilmiş bir fırsattır.

Ramazan ayı, içinde barındırdığı birtakım hasletleri ve uygulamaları idrak eden Müslüman’ı infakta daha duyarlı kılar. Her şeyden evvel Ramazan ayı merhamet ayı olarak kalpleri hassaslaştırır. Bu duygu yoğunluğunda kişi, çevresine ve olaylara karşı daha merhametli olur. Bu merhameti onun daha fazla infak etmesine vesile olur. Açlıkla imtihanı aç olanı, nimet ile imtihanı da nimeti olmayanı hatırlatıp bu doğrultuda adım atmasına sebep olur. Müminlerin bu ayda daha cömert olmasının ardında yatan bir diğer saik de Hz. Peygamber’in bu ayda infak etmede her zamankinden daha cömert davranmasıdır. Resûlullah’ın (s.a.s.) Ramazan ayında esen rüzgârdan daha cömert olduğu ve elinde avucunda ne varsa infak ettiği rivayet edilmiştir. İbn Abbas’tan (r.a.) gelen bir rivayet şöyledir: “Resûlullah (s.a.s) insanların en cömerti idi. Onun bu cömertliği Ramazan ayı girip de kendisiyle Cebrail (a.s.) karşılaştığı zaman daha da artardı. Cebrail (a.s.), Ramazan ayı çıkıncaya kadar her gece Resûlullah (s.a.s) ile buluşurdu. Resûlullah (s.a.s) ona Kur’an’ı arz eder (okurdu.) Peygamberimiz (s.a.s), bu

buluşmalardan sonra insanlara rahmet getiren rüzgârdan daha cömert, daha faydalı olurdu.” (Buhârî, Savm, 7.)

Oruç ve namaz yanında Ramazan’ın bereketinden daha çok istifade etmek, daha çok sevap elde etmek ve zekât vermede bir kamerî sene geçme şartı sebebiyle kolaylık sağladığı için farz olan zekât başta olmak üzere sadaka ve maddi manevi yardımlar Ramazan ayında daha ziyadeleşir. İnsanlar genelde bu ayda daha fazla hayır ve hasenat işler, ihtiyaç sahiplerini daha çok görür gözetir.

Ramazan ayı aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.s) tarafından bağışlanma, af ve mağfiret ayı olarak tanımlanır. Basiret ve feraset sahibi bir mümin de bu ayda zekât, sadaka ve Allah rızası için verdiklerini bağışlanma vesilesi kılar.

Ramazan ayında bayram namazı vaktine kadar, fakirlere verilmesi gereken bir sadaka türü olan “fıtır” sadakası da infakta itici bir güç olarak görülebilir. Ramazan ayı ibadetleri arasında doğrudan yer alan, vacip hükmünde ve miktarı az olan bu infak, fakirlerin ve yoksulların hatırlanmasına ve durumlarının görülmesine bir temel teşkil eder. Miktarının azlığından ziyade oluşturacağı etki muhtemeldir ki Ramazan sonrasında da görülecektir.

Diyanet İşleri Başkanlığımızca, 2019 yılı Ramazan ayı temasını “**Ramazan ve İnfak**” olarak belirlenmiştir. Bu yıl, yardımlaşmanın, dayanışmanın ve kaynaşmanın kilit kavramlarından biri olan “infak” teması gündeme alınmıştır. Türkiye Diyanet Vakfımızca da “**Kardeşlerini Unutma! Beklenen Sensin**” çağrısıyla sınırları aşan bir iyilik daveti yapılmaktadır. Özellikle bu yıl “**Kardeşliğimiz Zekâtla Bereketlensin**” sloganıyla, bütün dünyanın ihtiyaç duyduğu, özlemini çektiği eşsiz bir yardım sistemi olan zekât ibadeti gündem yapılmaktadır.

Başkanlığımız ve Türkiye Diyanet Vakfımızca Ramazan ayında 22 milyon TL değerinde yardım yapılacaktır. Dünyanın farklı coğrafyalarında 100 bini aşkın gıda paketi dağıtımı planlanmıştır. 200 bin kişiye iftar verilecek, Bangladeş, Çad, Filistin, Nijer, Somali, Sudan, Suriye ve Yemen olmak üzere 8 ülke 19 bölgede 11 bin çocuğa da bayramlık kıyafet yardımı yapılacaktır. Yurt içine yönelik yardımlar çerçevesinde ihtiyaç sahipleri ve mülteci aileler için 40 bin adet alışveriş yardım kartı dağıtılacak, 5 bin yetim kardeşimize kıyafet yardımı yapılacaktır.

Ülke genelinde il ve ilçe şubelerimiz tarafından kurulacak iftar sofralarında da 1 milyondan fazla kardeşimizle bir araya gelinecektir.

Bayramda yetimler de unutulmamaktadır. Bir çocuk için bayramlık, bayramın gelişi demektir. Hele yetim bir çocuksa onu yalnız, garip ve mahzun bırakmamak bizlerin üzerine düşen en büyük vazifedir.

Bu Ramazan ülkemizde, ümmet coğrafyasında ve dünyanın dört bir yanında, Allah’ın bizlere emaneti olan yetim çocukların bayramlık ihtiyacını karşılayarak, bayram sabahına daha mutlu kalkmalarına vesile olacağız. Bu bağlamda hayırseverlerimiz 100 TL bağışta bulunarak bir yetimin bayramlık ihtiyacını karşılayabilirler. “**Bir Yetim de Benim olsun**” diyerek bu seferberliğe katkı sağlayabilirler.

Âl-i cenap Milletimiz, Türkiye Diyanet Vakfı’na Ramazan ayı boyunca zekât, fitre, fidye, sadaka, gıda paketi, bayramlık kıyafet gibi bağışlarını www.tdv.org ve bagis.tdv.org adreslerinden, il ve ilçe müftülükleri, TDV şubeleri, tüm PTT şubeleri ve anlaşmalı bankalar aracılığıyla da yapabileceklerdir. Ayrıca, bağışçılar, tüm GSM operatörlerine bağlı faturalı ve faturasız hatlardan 5601’e SMS göndererek fitre bağışında bulunabilecek. Bir SMS ücreti, bir Fitre bedeli olan 23 TL’dir.

Bu vesile ile Ramazan ayının başta aziz Milletimiz olmak üzere, ümmet-i Muhammed’e ve bütün insanlığa hayırlar getirmesini Cenâb-ı Hak’tan niyaz ediyorum.

* Vaazımız, Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında yer alan “Ramazan ve İnfak” konulu kitaptan derlenerek hazırlanmıştır.
Hazırlayan: Ahmet ÜNAL (Başkanlık Vaizi)